

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Балянт Соломія

*здобувач другого рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Науковий керівник: Шуляк І. М. кандидат філологічних наук
доцент кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови*

ІМПЛІЦИТНІ СМИСЛИ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВІДТВОРЕННЯ У ПЕРЕКЛАДІ

Імпліцитні смисли є важливою складовою художнього дискурсу, оскільки вони забезпечують глибину та багатовимірність тексту. Під імпліцитними смислами розуміють підтекст, натяк, недомовленість або прихований зміст, який не виражений прямо, але може бути відтворений у процесі інтерпретації [3]. Вони безпосередньо пов'язані з прагматичним аспектом мови, оскільки формуються через наміри мовця та сприйняття адресата. Як зазначає О. Селіванова, прагматика досліджує функціонування мовних одиниць у конкретних умовах спілкування, враховуючи інтенції та комунікативний ефект [3, с. 582]. Важливою рисою імпліцитних смислів є те, що вони виходять за межі буквального значення висловлювання. Значення художнього тексту не обмежується тим, що сказано прямо, а формується через приховані смислові шари. Як підкреслюють дослідники, у художньому дискурсі значна частина інформації передається непрямо, що вимагає активної участі читача у процесі інтерпретації [4, с. 305].

Художній текст характеризується високим рівнем багатошаровості, що зумовлює наявність численних імпліцитних смислів. Автори часто свідомо уникають прямого висловлення думок, залишаючи простір для інтерпретації. Така стратегія дозволяє створити ефект глибини та багатозначності тексту. Як зазначають М. І. Караневич і О. І. Куца, відтворення прагматичного потенціалу художнього тексту передбачає врахування не лише явного, а й прихованого змісту [5, с. 30], що підкреслює важливість імпліцитності як засобу художньої виразності.

Роль читача у сприйнятті імпліцитних смислів є надзвичайно важливою, оскільки саме він реконструює прихований зміст, спираючись на власний досвід і фонові знання. Значення виникає у процесі взаємодії між автором і читачем, а не існує як фіксована одиниця. Як зазначають дослідники, інтерпретація художнього тексту значною мірою залежить від культурного контексту адресата

[2, с. 249]. Отже, імпліцитні смисли формуються «між рядками» і потребують активного осмислення.

Одним із основних типів імпліцитних смислів є підтекст (subtext), який становить прихований рівень значення, що не виражений безпосередньо у тексті. Підтекст дозволяє передати емоції, ставлення або оцінку без прямого їх вербалізування. У художньому дискурсі він часто використовується для створення напруження або розкриття внутрішнього стану персонажів. Як зазначає А. Бабалі, приховані значення є невід'ємною частиною художнього тексту і потребують спеціальних засобів інтерпретації [4, с. 306].

Іронія та сарказм також належать до важливих форм імпліцитних смислів. Вони ґрунтуються на розбіжності між прямим і справжнім значенням висловлювання. Іронія зазвичай має більш м'який характер і може виконувати функцію критики або гумору, тоді як сарказм є більш різким і спрямованим на висміювання або приниження. У таких випадках істинний зміст висловлювання розкривається лише через контекст і прагматичні чинники, що ускладнює його інтерпретацію. Ще одним типом імпліцитних смислів є натяк, який передбачає часткове вираження думки без її повного розкриття. Натяки дозволяють уникнути прямої конфронтації або зробити висловлювання більш делікатним. Окрім того, важливу роль відіграє емоційно прихований зміст, який передає внутрішній стан персонажів через непрямі мовні засоби. Як зазначає О. Павлик, прагматичний аспект перекладу передбачає врахування таких прихованих значень для адекватного розуміння тексту [1, с. 192].

Засоби створення імпліцитності в англomовному художньому дискурсі є різноманітними та охоплюють кілька мовних рівнів, що забезпечує багатшаровість тексту. Одним із ключових засобів є лексика, зокрема використання нейтральних або багатозначних слів, які в певному контексті набувають додаткового, часто протилежного значення. Такі лексичні одиниці дозволяють автору передавати приховані оцінки або емоції без прямого їх вираження. Як зазначають дослідники, у художньому дискурсі значення слова часто формується не лише його словниковим змістом, а й контекстуальним оточенням [4, с. 305].

Контекст відіграє визначальну роль у формуванні імпліцитних смислів, оскільки саме він забезпечує умови для інтерпретації висловлювання. Без урахування контексту приховане значення може залишитися нерозкритим або бути інтерпретованим неправильно. У художньому тексті контекст включає не лише мовне оточення, а й ситуацію спілкування, попередній розвиток подій і характеристики персонажів.

Важливим засобом створення імпліцитності є інтонація, особливо у діалогічному мовленні. Хоча в письмовому тексті інтонація передається опосередковано, через пунктуацію, опис або контекст, вона відіграє ключову роль у розкритті справжнього значення висловлювання. Наприклад, фраза "That's interesting" може виражати як щире зацікавлення, так і приховану критику або іронію залежно від інтонації та ситуації. Таким чином,

інтонаційний компонент є важливим чинником формування імпліцитного змісту.

Ще одним ефективним засобом є порушення логіки або очікувань, яке спонукає читача шукати додаткові смисли. У художньому дискурсі це може проявлятися у невідповідності між реплікою та ситуацією, несподіваних реакціях персонажів або порушенні причинно-наслідкових зв'язків. Такі відхилення від норми сигналізують про наявність прихованого значення і активізують інтерпретаційну діяльність читача. За спостереженнями дослідників, саме порушення очікувань часто є механізмом створення імпліцитності [4, с. 306].

Теоретичне пояснення механізмів формування імпліцитних смислів пов'язане з кооперативним принципом Грайса та його комунікативними максимами. Відповідно до цього підходу, ефективна комунікація базується на дотриманні максим якості, кількості, релевантності та способу. Однак у художньому дискурсі ці **принципи** часто свідомо порушуються, що створює додаткові смислові шари. Як зазначає О. Абуаладас, порушення кооперативних принципів є одним із ключових засобів формування прихованого змісту в художньому тексті [43, с. 640].

Порушення максими якості, наприклад, передбачає висловлення неправдивої або перебільшеної інформації, що може сигналізувати про іронію або сарказм. Порушення максими кількості проявляється у наданні недостатньої або надмірної інформації, що змушує адресата самотійно домислювати зміст. Водночас порушення максими релевантності створює ефект непрямості, коли відповідь не відповідає запитанню прямо. Максима способу порушується через неоднозначність або неясність висловлювання. Усі ці відхилення сприяють формуванню імпліцитних смислів.

Переклад імпліцитних смислів супроводжується значними труднощами, оскільки вони часто не мають прямого мовного вираження. У процесі перекладу прихований зміст може бути або втрачений, або, навпаки, надмірно експлікований, що змінює характер сприйняття тексту. Як зазначає О. Павлик, перекладач має враховувати прагматичні аспекти мовлення, щоб забезпечити адекватність перекладу [1, с. 192], що вимагає глибокого розуміння не лише тексту, а й контексту його функціонування.

Суттєвими факторами, що ускладнюють переклад імпліцитності, є культурні відмінності, різний рівень фонових знань та складність розпізнавання іронії. Те, що є очевидним для носія однієї культури, може бути незрозумілим для представника іншої. У таких умовах перекладач ризикує «не побачити» підтекст або неправильно його інтерпретувати. Як підкреслюють дослідники, переклад художнього тексту передбачає не лише передачу змісту, а й реконструкцію прихованих смислів, що формують його прагматичний потенціал [5, с. 30]. Отже, успішний переклад імпліцитності потребує високого рівня інтерпретаційної компетенції.

Стратегії перекладу імпліцитних смислів у художньому дискурсі спрямовані на збереження прагматичного потенціалу тексту та забезпечення

адекватного сприйняття його адресатом. Оскільки імпліцитність не має прямого мовного вираження, перекладач змушений обирати між різними підходами залежно від контексту та комунікативного завдання. Як зазначають дослідники, відтворення прихованих смислів вимагає не буквальної передачі, а інтерпретації змісту з урахуванням прагматичних чинників [5, с. 30], що зумовлює необхідність використання гнучких перекладацьких стратегій.

Однією з найпоширеніших стратегій є експлікація, яка полягає у розкритті прихованого змісту шляхом його явного вираження у перекладі. Вона застосовується у випадках, коли імпліцитний смисл може бути незрозумілим для адресата через культурні або мовні відмінності. Експлікація дозволяє уникнути втрати значення, однак може зменшувати художню багатозначність тексту. Як підкреслює О. Павлик, перекладач має враховувати комунікативну ситуацію та рівень підготовки адресата при виборі способу передачі змісту [1, с. 192].

Іншою важливою стратегією є збереження імпліцитності, яка передбачає максимальне наближення до оригіналу без розкриття прихованого змісту. Такий підхід дозволяє зберегти стилістичні особливості тексту та його інтерпретаційну відкритість. Проте він вимагає від читача активної участі у процесі осмислення тексту і може призводити до неповного розуміння. У цьому випадку перекладач орієнтується на відтворення ефекту, а не на пояснення змісту.

Компенсація та адаптація також відіграють важливу роль у перекладі імпліцитних смислів. Компенсація полягає у відтворенні втраченого ефекту іншими мовними засобами, навіть якщо вони з'являються в іншому місці тексту. Адаптація передбачає зміну мовних і культурних елементів відповідно до норм цільової аудиторії. Як зазначають Л. Піддубна і О. Абрамова, прагматична адаптація є необхідною умовою досягнення адекватності перекладу в умовах культурних відмінностей [2, с. 249]. У деяких випадках перекладач змушений робити імпліцитне більш явним, щоб зберегти комунікативний ефект.

Отже, імпліцитність є ключовим елементом художнього тексту, що забезпечує його глибину та багатозначність. Її переклад вимагає не лише мовної, а й інтерпретаційної компетенції, оскільки перекладач виступає посередником між автором і читачем. Як підкреслюють дослідники, переклад художнього тексту є процесом інтерпретації, спрямованим на збереження смислу та прагматичного впливу. Головним завданням перекладача є не буквальне відтворення тексту, а передача його ефекту на адресата.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павлик О. Прагматичні аспекти в перекладі // Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип. 31, т. 2. С. 191–196.
2. Піддубна Л., Абрамова О. Прагматична адаптація англomовного художнього тексту при перекладі українською мовою // Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип. 31, т. 2. С. 197–202.

- наук. 2025. Вип. 83, ч. 2. С. 248–251. URL: https://aphn-journal.in.ua/archive/83_2025/part_2/83-2_2025.pdf#page=248
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
 4. Babali A. G. The ways of representing hidden meanings in English-language fiction discourse // Amazonia Investiga. 2023. Vol. 12, No. 69. P. 304–314. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.69.09.27>
 5. Karanevych M. I., Kutsa O. I. Reproduction of the pragmatic potential in fiction translation // Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Serii: Filolohiia. 2019. Issue 5(73). P. 29–31.
 6. Seheda O. Current challenges of Ukraine's public diplomacy // Specialized and Multidisciplinary Scientific Researches. 2020. Vol. 5. P. 45–52.

Берестецька Марія

здобувач другого рівня вищої освіти,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник: Пасічник Н. І.,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики перекладу

ВІДТВОРЕННЯ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ВОЄННОЇ ПОЕЗІЇ СЕРГІЯ ЖАДАНА

У сучасному українському літературному дискурсі війна постає не лише як історична чи політична реальність, а як потужний естетичний чинник, що трансформує мовлення, образність і сам спосіб письма. Поезія Сергія Жадана функціонує як форма свідчення, у якій індивідуальний досвід війни перетворюється на колективну пам'ять. Вивченню творчості Сергія Жадана присвятили наукові дослідження Ю. Андрухович, А. Бабенко, І. Бондар-Терещенко, Я. Голобородько, А. Демченко, І. Дзюба, та ін. Воєнна поезія Сергія Жадана викликає значний суспільний резонанс, адже тексти не просто описують війну – вони моделюють стан людини всередині травматичної реальності.

Переклад такої поезії становить особливу складність, оскільки перекладач має відтворити не лише зміст, а й емоційний ритм, інтонацію, фрагментарність і напруження. У цьому контексті ключовим стає поняття **відтворення травматичного досвіду**, який у Жадана часто передається через мінімалізм, повтори, тілесність і паузи.

Метою дослідження є виявлення та аналіз перекладацьких стратегій у відтворенні воєнної поезії Сергія Жадана, зокрема способів передачі травматичного досвіду через лексичні, стилістичні та ритмічні засоби в англомовних перекладах.

У перекладознавстві проблема відтворення травматичного досвіду безпосередньо пов'язана з поняттям еквівалентності, яка виходить за межі суто лексичної відповідності й охоплює стилістичний та емоційний рівні тексту. Особливої ваги набувають стратегії доместикації та форенізації: перша